

Sygn. akt I CSK 181/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 8 sierpnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Gerard Bieniek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Antoni Górski

SSN Barbara Myszka

Protokolant Anna Matura

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa
przeciwko Funduszowi Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych
o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 8 sierpnia 2007 r.,
skargi kasacyjnej strony powodowej
od wyroku Sądu Okręgowego w W.
z dnia 8 listopada 2006 r., sygn. akt [...],

**uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania, pozostawiając
temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania
kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy w D. nakazem zapłaty z dnia 6.12.1996 r. zasądził od Zakładów W. w likwidacji na rzecz Funduszu Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych kwotę 173.062,97 zł. Następnie postanowieniem z dnia 30.06.1997 r. Sąd Rejonowy nadał temu nakazowi zapłaty klauzulę wykonalności przeciwko Skarbowi Państwa – Ministrowi Skarbu Państwa zastrzegając prawo powoływania się Skarbu Państwa w toku postępowania egzekucyjnego na ograniczenie odpowiedzialności do wysokości wartości mienia pozostałego po likwidacji Zakładów W. według stanu z chwili przejęcia mienia i cen z chwili zapłaty. W dniu 27.06.2000 r. Skarb Państwa – Minister Skarbu Państwa wniósł do Sądu Rejonowego w W. powództwo przeciw egzekucyjne, domagając się pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w postaci w/w nakazu zapłaty. Wyrokiem z dnia 10.02.2004 r. Sąd Rejonowy w W., w uwzględnieniu tego powództwa, pozbawił wykonalności nakaz zapłaty Sądu Rejonowego w D. z dnia 6.12.1996 r. Podstawą uwzględnienia powództwa był art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. Wskazano, że Zakłady W. zostały zlikwidowane, a pozostałe aktywa przejął Skarb Państwa – starosta powiatu. Zgodnie z art. 40 § 2 k.c. przesłanką powstania odpowiedzialności Skarbu Państwa za długi innej państwowej osoby prawnej jest dalsze istnienie tego podmiotu w obrocie prawnym; tymczasem Zakłady W. zostały zlikwidowane, a zatem ustał ich byt prawny.

W dniu 29.11.2004 r. Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych wniósł skargę o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w W. z dnia 10.02.2004 r. powołując się na pozbawienie możliwości działania w sprawie. Wyrokiem z dnia 3.11.2005 r. Sąd Rejonowy w W. wznowił postępowanie w sprawie, zakończonej prawomocnym wyrokiem z dnia 10.02.2004 r. wydanego w tej sprawie i powództwo oddalił. Ustalono, że w sprawie [...] Funduszowi Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych nie doręczono odpisu pozwu, nie doręczono także wezwania na rozprawę.

Sąd Rejonowy, rozpoznając skargę o wznowienie postępowania uznał, że skargę złożono w ustawowym terminie i zachodzą przesłanki do wznowienia postępowania, skoro pozwany Fundusz nie otrzymał odpisu pozwu, ani innego

pisma procesowego powodowego Skarbu Państwa, ani wezwania na rozprawę. Nie pouczono go też o obowiązku powiadomienia o zmianie adresu i konsekwencjach zaniechania tego obowiązku. W tych okolicznościach wadliwym było pozostawienie w aktach ze skutkiem doręczenia wezwania Funduszu na rozprawę. Rozpoznając merytorycznie żądanie Skarbu Państwa odnośnie pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności Sąd Rejonowy uznał, że w świetle art. 40 § 2 k.c. i art. 49 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych żądanie to nie znajduje uzasadnienia.

Wyrokiem z dnia 8.11.2006 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił apelację powodowego Skarbu Państwa. Sąd ten uznał za prawidłowe stanowisko zajęte przez Sąd Rejonowy, że w sprawie zachodzą przesłanki do wznowienia postępowania określone w art. 401 ust. 1 pkt 2 k.p.c. Również za uzasadnione uznano merytoryczne rozstrzygnięcie jakie wydano w sprawie. Jest ono zgodne z utrwaloną linią orzecznictwa Sądu Najwyższego w którym przyjęto, że w razie zaniechania przez likwidatora wszczęcia postępowania upadłościowego pomimo stanu niewypłacalności przedsiębiorstwa państwowego, Skarb Państwa odpowiada po nieodpłatnym przejęciu określonego składnika mienia za zobowiązania powstałe w okresie, gdy składnik ten stanowił własność przedsiębiorstwa.

Powodowy Skarb Państwa wniósł od tego wyroku skargę kasacyjną. Jako podstawę skargi kasacyjnej wskazał naruszenie prawa materialnego przez:

- błędną wykładnię art. 49 ust. 1 w związku z art. 18a ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych;
- błędną wykładnię i zastosowanie art. 40 § 2 k.c. w związku z art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych;
- błędną wykładnię i zastosowanie art. 55¹ pkt 5 k.c. w brzmieniu sprzed 25.02.2003 r.;
- niezastosowanie w sprawie art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.

Nadto zarzucono naruszenie przepisów postępowania tj. art. 401 pkt 2 w związku z art. 380 k.p.c., co miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Wskazując na powyższe powodowy Skarb Państwa wnosił o uchylenie zaskarżonego wyroku i oddalenie skargi o wznowienie postępowania względnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i wyroku Sądu Rejonowego w W. z dnia

3.11.2005 r. i przekazanie sprawy temu Sądowi Rejonowemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

1. W pierwszej kolejności należy odnieść się do zarzutu naruszenia przepisów postępowania tj.: art. 401 pkt 2 k.p.c. przez to, że błędnie uznano jakoby pozwany Fundusz był pozbawiony możliwości działania wskutek naruszenia przepisów prawa. Zarzuca się w szczególności, że sądy orzekające w sprawie niezasadnie przyjęły, że pozwany Fundusz nie miał obowiązku informowania sądu o zmianie adresu, skoro pozwany wiedział o toczącym się postępowaniu gdyż dwukrotnie odbierał korespondencję dotyczącą tej sprawy. Odnosząc się do tego zarzutu stwierdzić należy, że u podstaw zastosowania w niniejszej sprawie art. 401 pkt 2 k.p.c. legło ustalenie, iż pozwanemu Funduszowi nie doręczono odpisu pozwu w sprawie Sądu Rejonowego w W., nie miał więc pozwany wiedzy o przedmiocie sporu, jak też nie został pouczone o obowiązku zawiadomienia sądu o każdej zmianie siedziby (art. 136 § 2 k.p.c.). Analiza akt, w której powodowy Skarb Państwa wystąpił z żądaniem pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego w postaci nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Rejonowy w D. z dnia 6.12.1996 r. daje podstawę do stwierdzenia, że pozwanemu doręczono w dniu 13.09.2000 r. odpis postanowienia Sądu Rejonowego w W. z dnia 4.09.2000 r. o stwierdzeniu niewłaściwości rzeczowej i przekazaniu sprawy Sądowi Okręgowemu w W. (k. 23 akt). Brak jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, że równocześnie z doręczeniem odpisu tego postanowienia nastąpiło doręczenie pozwanemu odpisu pozwu oraz pouczone o treści art. 136 § 1 k.p.c. Bezsporne jest też, że w dniu 16.10.2000 r. pozwany Fundusz otrzymał wezwanie z Sądu Rejonowego w W. o podanie miejsca prowadzenia egzekucji (k. 28 akt). Kolejna korespondencja sądowa skierowana do Funduszu, dotycząca wezwania na rozprawę wyznaczoną na dzień 29.01.2004 r., nie została mu doręczona z uwagi na to, że pod wskazanym w piśmie adresem Fundusz nie miał już swojej siedziby i w tej sytuacji sąd przyjął skuteczność zastępczą doręczenia. Powstaje pytanie, czy w tych okolicznościach istotnie można przyjąć, że pozwany Fundusz miał wiedzę o toczącej się sprawie o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności i tym samym miał obowiązek informowania sądu o każdej zmianie swojej siedziby. Taki wniosek w okolicznościach sprawy nie

znajduje uzasadnienia. Przepisy o doręczeniach mają charakter obligatoryjny i pierwsze doręczenie musi być dokonane do rąk adresata. Pomijając wezwania sądu skierowane do pozwanego Funduszu o wskazanie miejsca egzekucji, nie sposób przyjąć, aby doręczenie pozwanemu Funduszowi odpisu postanowienia o uznaniu niewłaściwości rzeczowej Sądu Rejonowego i przekazaniu sprawy Sądowi Okręgowemu do rozpoznania spełniało wymaganie doręczenia odpisu pozwu oraz pouczeniu o obowiązku wynikającym z art. 136 § 1 k.p.c. i skutkach jego niedopełnienia. Z chwilą doręczenia pozwu ustawa wiąże wiele skutków zarówno procesowych jak i materialnoprawnych. Jednym z tych skutków procesowych jest nałożenie na stronę obowiązku zawiadomienia sądu o każdej zmianie swego zamieszkania (zmianie siedziby), przy czym pozostawienie wezwania w aktach sprawy ze skutkiem doręczenia może nastąpić dopiero po pouczeniu strony o tym skutku przy pierwszym doręczeniu. Te wymagania nie zostały spełnione w niniejszej sprawie, a tym samym zasadnie przyjęto, że w sprawie zachodzą przesłanki do wznowienia postępowania.

2. Zarzuty dotyczące naruszenia prawa materialnego w istocie rzeczy sprowadzą się do tego, czy Skarb Państwa przejmuje zobowiązania po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym, a jeśli tak, to na jakiej podstawie prawnej. Problem ten wiąże się z prawidłową wykładnią przede wszystkim art. 40 § 2 k.c. i art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych. Należy przy tym zwrócić uwagę na to, że ten ostatni przepis uległ nowelizacji z dniem 15.01.2003 r. Do tej bowiem daty art. 49 ust. 1 cyt. ustawy stanowił, że z dniem likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa mienie tego przedsiębiorstwa pozostałe po likwidacji lub upadłości, w tym środki finansowe, przejmuje Minister Skarbu Państwa lub Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie Agencja Nieruchomości Rolnych), od 15.01.2003 r. art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych stanowi, że z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru sądowego, mienie pozostałe po tym przedsiębiorstwie, w tym środki finansowe, przejmuje (z zastrzeżeniem ust. 5) minister właściwy d/s Skarbu Państwa. Ta zmiana ma swoje znaczenie dla odpowiedzi na pytanie czy Skarb Państwa przejmuje zobowiązania po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym. Na tle art. 49 ust. 1 ustawy

o przedsiębiorstwach państwowych w brzmieniu sprzed 15.01.2003 r. orzecznictwo Sądu Najwyższego ukształtowane przede wszystkim uchwałą składu 7 sędziów z dnia 15.12.1992 r. I PZP 56/92 (OSNCP 1993, nr 4, poz. 50) udzieliło w tym względzie odpowiedzi pozytywnej. Wskazywano, iż zgodnie z art 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, z dniem likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa mienie tego przedsiębiorstwa pozostałe po likwidacji lub upadłości, w tym środki finansowe przejmuje, z zastrzeżeniem ust. 5, Minister Skarbu Państwa albo Agencja Własności Rolnej Skarbu Państwa (obecnie Agencja Nieruchomości Rolnych). Odnosząc to do treści art. 40 § 2 k.c. podniesiono, że zgodnie z tym przepisem w razie nieodpłatnego przejęcia, na podstawie obowiązujących ustaw, określonego składnika mienia od państwowej osoby prawnej na rzecz Skarbu Państwa, ten ostatni odpowiada solidarnie z osobą prawną za zobowiązania powstałe w okresie gdy składnik stanowił własność danej osoby prawnej, do wysokości wartości tego składnika, ustalonej wg stanu z chwili przejęcia, a według cen w chwili wypłaty. Przepis ten odnosił się do przejęcia mienia, czyli własności i innych praw majątkowych (art. 44 k.c.). Jeśli z tego przepisu wyprowadzono także przejęcie zobowiązań to dlatego, że - jak to podkreślano w uzasadnieniu powołanej uchwały - przejęcie mienia przedsiębiorstwa poprzedza wykreślenie go z rejestru. Jest więc okres, w którym istnieją dwa podmioty, a więc możliwa jest, określona w art. 40 § 2 k.c. solidarna odpowiedzialność, która po utracie bytu prawnego przez jeden z tych podmiotów, przekształca się w wyłączną odpowiedzialność drugiego z nich. Taka konstrukcja prawna była więc uzasadnieniem do tezy o przejęciu zobowiązań zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego przez Skarb Państwa. Od 15.01.2003 r. w wyniku nowelizacji art. 49 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych przepis ten stanowi, że z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru sądowego, mienie pozostałe po tym przedsiębiorstwie, w tym środki finansowe, przejmuje (z zastrzeżeniem ust. 5) minister właściwy ds. Skarbu Państwa. Jest to istotna zmiana, która wywołuje określone następstwa prawne. Skoro bowiem przejęcie mienia w rozumieniu art. 44 k.c. (a więc aktywów) następuje z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru sądowego, to nie ma okresu, w którym istniałaby solidarna odpowiedzialność dwóch podmiotów tj. - przedsiębiorstwa

państwowego w likwidacji i Skarbu Państwa. Upada więc koncepcja, że jeśli w ramach tej solidarnej odpowiedzialności kończy byt prawny jeden z podmiotów, to drugi odpowiada wyłącznie. Takie zaś założenie leży u podstaw konstrukcji art. 40 § 2 k.c. Skoro więc treść art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych w obecnym brzmieniu nie daje podstaw do zastosowania art. 40 § 2 k.c. w zakresie zobowiązań zlikwidowanego przedsiębiorstwa państwowego przez Skarb Państwa, a brak jest przepisu szczególnego, na podstawie którego można byłoby uzasadnić takie przyjęcie, to obowiązuje reguła wyrażona w art. 40 § 1 k.c. Uzasadniony jest więc wniosek, że przepis art. 49 ust. 1 ustawy z dnia 25.09.1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych w brzmieniu obowiązującym od dnia 15.01.2003 r. nie stanowi podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa zobowiązań po zlikwidowanym przedsiębiorstwie państwowym.

Tak stwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22.02.2006 r. III CSK 4/06 i pogląd ten skład orzekający w niniejszej sprawie podziela. Rzecz jednak w tym, że w okolicznościach sprawy znajduje zastosowanie art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych w brzmieniu sprzed nowelizacji, co w konsekwencji doprowadziło sądy orzekające - z powołaniem się na uchwałę składu 7 sędziów SN z dnia 15.12.1992 r. I PZP 56/92 - do przyjęcia poglądu, że w sprawie znajduje zastosowanie art. 40 § 2 k.c. a tym samym żądanie przez Skarb Państwa pozbawienia tytułu wykonawczego wykonalności nie może być uwzględnione. Poglądu tego nie można jednak podzielić z następujących względów:

Po pierwsze, treść art. 49 ust. 2 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych także w brzmieniu sprzed nowelizacji (15.01.2003 r.) wyraźnie wskazuje, że znajduje on zastosowanie w sytuacji, gdy po likwidacji lub upadłości przedsiębiorstwa państwowego pozostało mienie (czyli aktywa). Przejęcie tego mienia w rozumieniu art. 44 k.c. (własność i inne prawa majątkowe) następuje po likwidacji lub upadłości państwowej osoby prawnej tj. przedsiębiorstwa państwowego, a nie od państwowej osoby prawnej - jak to wymaga art. 40 § 2 k.c. Przejęcie mienia na podstawie art. 49 ust. 1 ustawy następuje więc po likwidacji czyli po wykreśleniu z rejestru sądowego przedsiębiorstwa państwowego. Nie chodzi tu więc o przejęcie mienia od przedsiębiorstwa państwowego postawionego w stan likwidacji, czyli w toku

likwidacji, a więc w sytuacji istnienia dwóch podmiotów prawa tj. przedsiębiorstwa państwowego i Skarbu Państwa. Takiej zaś sytuacji dotyczy art. 40 § 1 k.c. przejmując solidarną odpowiedzialność obu tych podmiotów.

Po drugie, sformułowanie użyte w art. 49 ust. 1 ustawy w brzmieniu obowiązującym do 15.11.2003 r. „z dniem likwidacji (...)” musi być rozumiane tak, jak zdefiniowano to ustawowo w art. 18 a ust. 1 ustawy. Z tej zaś definicji jednoznacznie wynika, że elementem pojęcia likwidacji przedsiębiorstwa jest „wykreślenie przedsiębiorstwa z rejestru”.

Po trzecie, art. 40 § 2 k.c. będący wyjątkiem od przedstawionej w art. 40 § 1 k.c. zasady wzajemnej nieodpowiedzialności Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych dotyczy tylko i wyłącznie sytuacji nieodpłatnego przejęcia przez Skarb Państwa od państwowej osoby określonego składnika mienia na podstawie odrębnego przepisu, a nie przejęcia mienia pozostałego po likwidacji państwowej osoby prawnej. Oznacza to, że art. 40 § 2 k.c. nie ma zastosowania w zakresie odpowiedzialności za zobowiązania zlikwidowanych państwowych osób prawnych.

Po czwarte, nowelizacja art. 49 ust. 1 ustawy o przedsiębiorstwach państwowych, a w szczególności zastąpienie sformułowania „z dniem likwidacji przedsiębiorstwa” określeniem „z dniem wykreślenia przedsiębiorstwa państwowego z rejestru” (...) uzasadnia wniosek, że ratio legis przepisu od początku było takie samo. Chodziło o stosowanie szczególnej podstawy prawnej do przejęcia przez Skarb Państwa - Ministra Skarbu Państwa mienia pozostałego po likwidacji przedsiębiorstwa państwowego, przy czym przez likwidację należy rozumieć ustanie bytu prawnego przedsiębiorstwa państwowego.

Z tych względów zaskarżony wyrok należało uchylić i sprawę przekazać Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania (art. 398¹⁵ k.p.c.).